Sprogdeprivation og mental sundhed

Katja Lund

Viden og Udvikling, Castberggård

Mit personlige grundsyn



Kommunikation avler kommunikation. Når man fødes døv eller med høretab vil en ægte tosproget tilgang være den mest optimale.



Tegnsprog er et vigtigt og naturligt sprog hos alle døve og mennesker med nedsat hørelse – også selvom man har CI eller høreapparater (flere undersøgelser viser dette).



Uanset hvor tryg, velmenende og kærlig en familie, man vokser op i, kan det ikke kompensere for et mangelfuldt modersmål.



Når man fødes døv eller med nedsat hørelse, er talesproget ofte ikke nok i sig selv til at skabe et rigt og flydende modersmål.

Betydningen af et rigt og flydende modersmål

Bog: ”Language deprivation and deaf mental health”, Glickmann & Hall, 2019



Language Deprivation Syndrome (LDS)

Først beskrevet af Sanjay Gulati, psykiater, Boston Children's Hospital, døv

Primært amerikanske forskere - måske kulturelle forskelle

Language Deprivation Syndrome er en fællesbetegnelse for en række mentale udfordringer, der kan være årsag til mistrivsel

Selv mild sproglig deprivation kan have alvorlige konsekvenser for den enkelte

4/5/2024

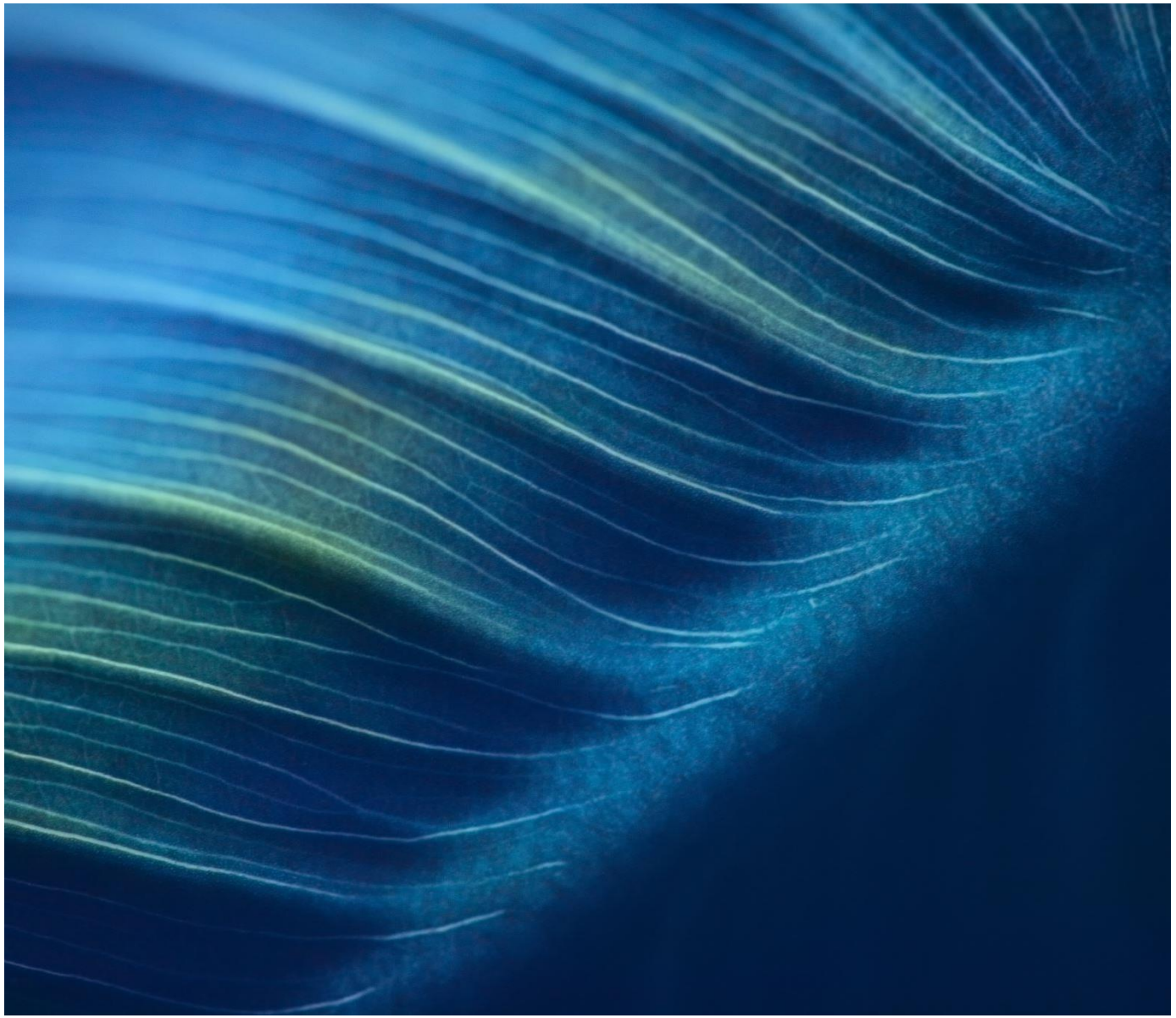

Faktorer for udvikling af Language Deprivation Syndrome hos døve/børn med høretab:

1. Barnet bliver ikke eksponeret for **et vedvarende og fuldt udviklet tegnsprog i løbet af de første 5 leveår**. Rent talesprog er ikke nok, da der vil være noget, barnet ikke får med.
2. **Jo mindre hørelse fra fødslen, jo større risiko** for mistrivsel – med mindre man vokser op i en fuldt tegnsproget familie.
3. 'Flair' for sprog – **det sproglige instinkt**.
4. **Geografi**. Et barn der er vokset op i et lille samfund med få mennesker og måske ingen andre døve – eksempel "A man without words".
5. Mangel på **undervisningsmuligheder** og manglende **adgang til sociale og velfærdsmæssige tilbud.**
6. Manglende **erkendelse af**, at barnet har **særlige behov**.



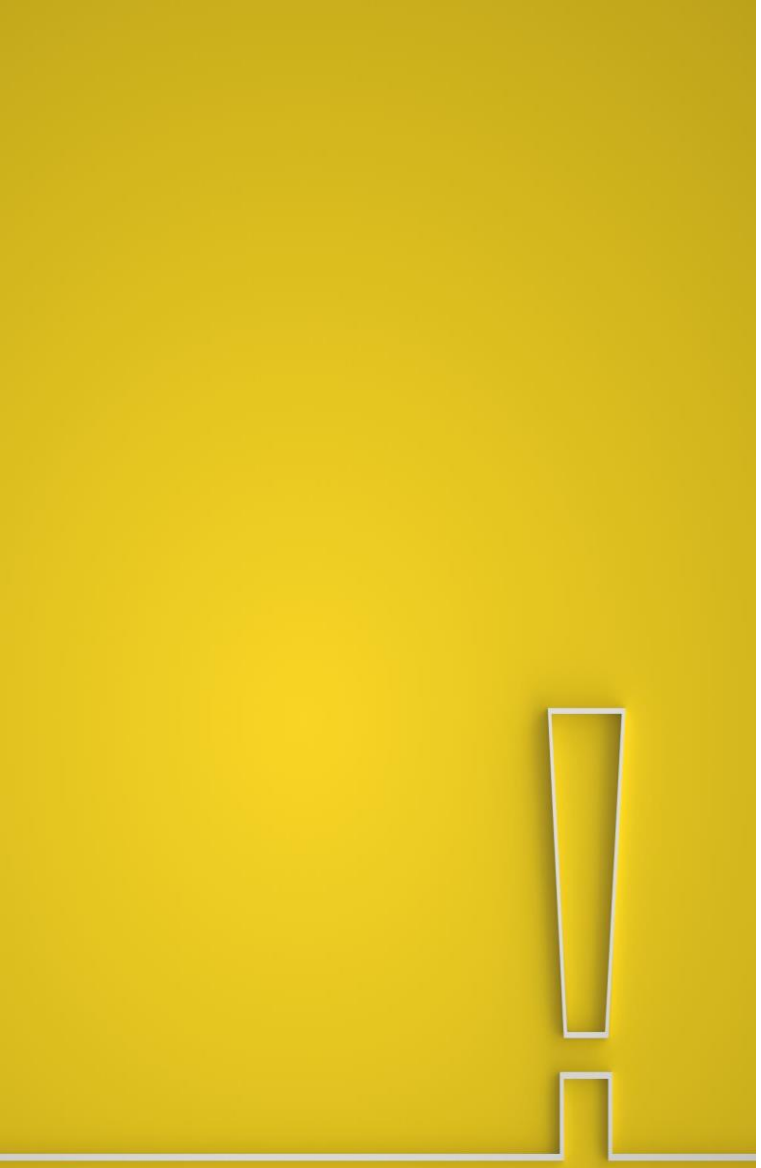

LDS kan forårsage varierende grader af:

- Øget **aggression, frustration og vrede** mod sig selv og andre. Høj grad af frustration og udadreagerende adfærd grundet den manglende mulighed for/evne til at kommunikere eller ræsonnere over behov og følelser.
- Problemer med **tid som koncept** (sekvens, kronologi, narrativer). Vores selvopfattelse bygges op af de historier vi selv og andre fortæller om os: *Selvet er en oplevelse af kontinuitet over tid*.
- Vanskeligheder med at **forstå årsag og virkning**. Hvis man ikke forstår konceptet 'tid', forstår man heller ikke at ting sker som en følge af noget andet. Og vi forstår ikke vores egen rolle i det, der sker.
- En person med LDS kan derfor opleve, **at tingene ikke giver mening** eller at det, der sker, er **traumatiserende**.
- Personer med LDS, som ikke forstår årsag og virkning, vil typisk **gentage fejl** - hvis man ikke er i stand til at forstå det, kan man heller ikke ændre på det.

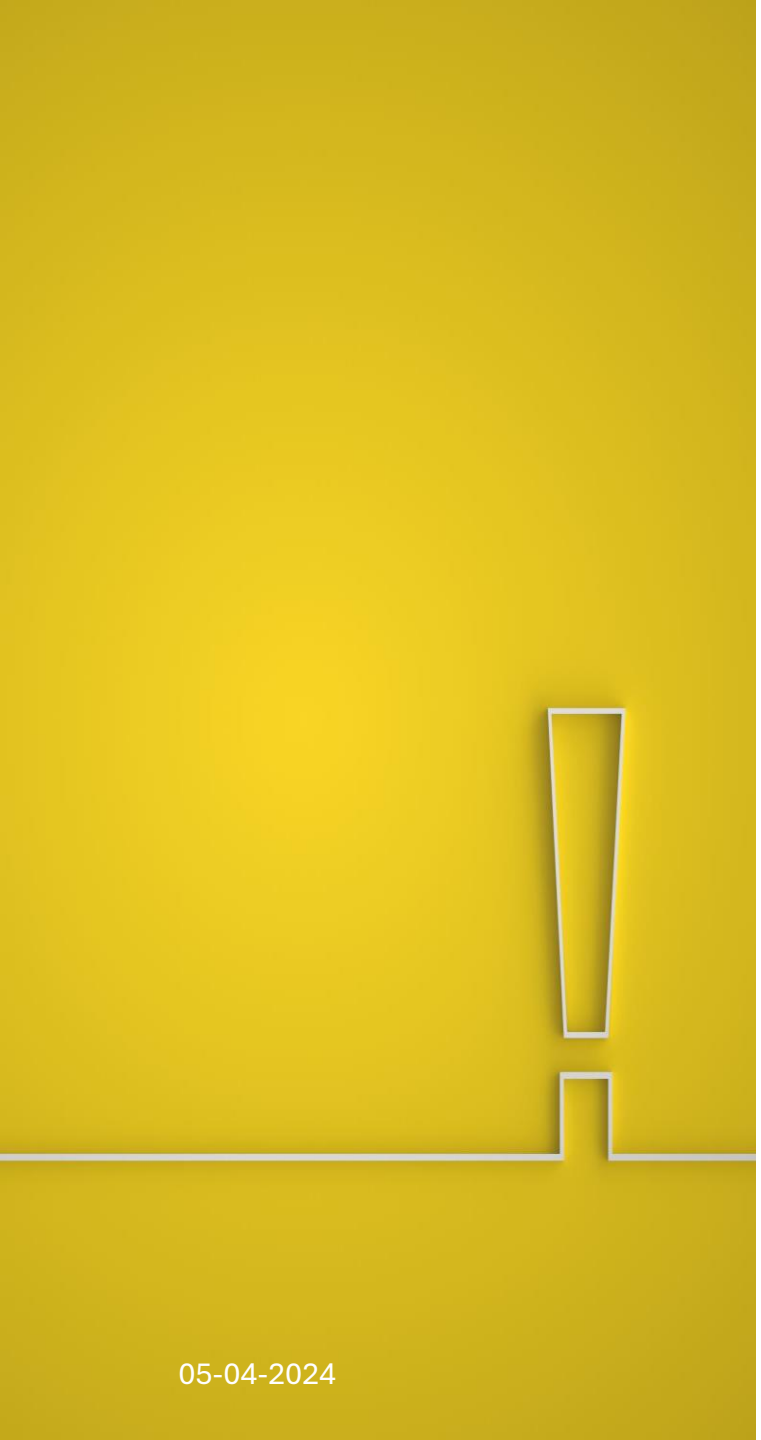

LDS kan forårsage varierende grader af:

- **Udfordringer med eksekutive funktioner** som vanskeligheder med at planlægge og tage initiativ samt problemer med dømmekraft og selvkontrol (Hall et al., 2017).
- Udfordringer med at forstå **abstrakte koncepter**. Vi får gennem sproget adgang til mere og mere avancerede sociale interaktioner og forstår koncepter, der er abstrakte. En person med LDS kan have vanskeligt ved at forstå koncepter, der kan virke enkle for andre – eksempel med onklen og ægtemanden.
- Vanskeligheder med at **overføre erfaringer** fra et område til et andet.
- **Poesi, ordspil, symbolik** osv. kan være utilgængeligt. Wittgenstein: ”The limits of my language are the limits of my world” – et eksempel på et ordspil, der kan være svært for en sprogdepriveret at forstå, fordi ordet ’grænse’ skifter mellem to abstrakte former (ikke konkret grænse).
- Manglende forståelse af **sprogets metaforiske kvalitet**: linket mellem at lære et ord til at mestre abstraktion. Noget ’står for’ noget andet. Eksempel med ’tilbagefald’.

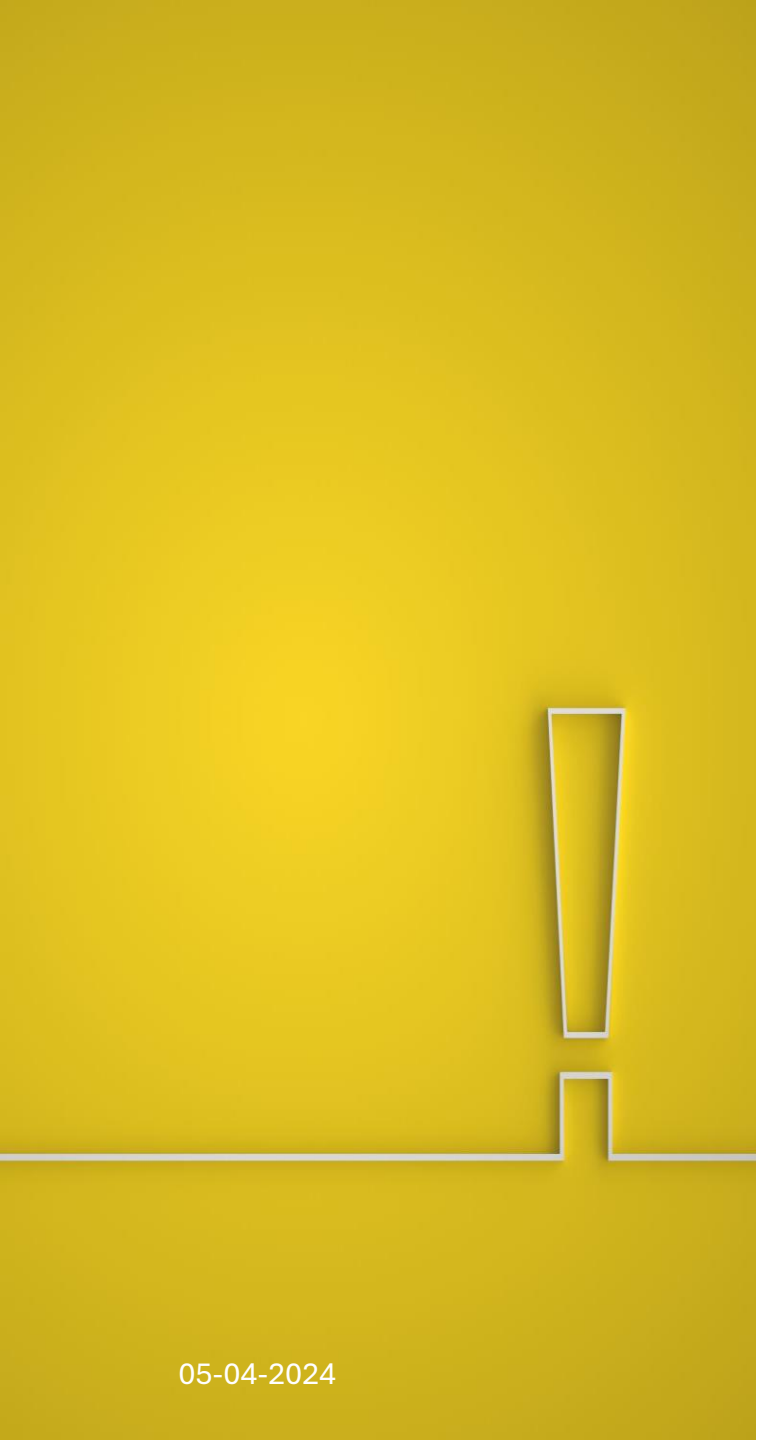

LDS kan forårsage varierende grader af:

- Vanskeligheder med at **tilegne sig viden og lære nyt**. 'Harddisken' er fyldt op: tanker der kører rundt for at prøve at få mening i tingene. Ingen plads til at tage imod feedback fra andre. Den sprogdepriverede gentager historier. Næsten al læring er drevet eller støttet af sproget, og derfor er et fattigt ordforråd direkte årsag til vanskeligheder med at lære nyt.
- Lav grad af **almen viden - Fund Of Information (FOI).** Men kan være 'smart i en fart'/street-wise – en slags forsvar (booster selvtillid) hos nogle døve med en meget stærk døveidentitet. Kan hænge sammen med at der er normal intelligens men et mangelfuldt sprog. Dog stadig psykisk sårbare, hvis der sker noget negativt i personens liv.
- Vanskeligheder med at **forestille sig at viden eksisterer** 'udenfor dem selv'.
- Manglende evne til at **inkorporere ny viden** og anvende den (fx adfærds- og følelsesregulering).
- Manglende evne til at tilegne sig grundlæggende viden om fx **sundhed, seksualitet, relationer osv.**
- Det fører til en **lavere grad af livskvalitet og øget behov for sundhedsfaglig hjælp.**

FORSKNING

En italiensk undersøgelse fra 2013 viser, at børn med høretab (høreapparater og CI), der dagligt undervises i både tale OG tegnsprog, udvikler en højere grad af ToM end samme gruppe af børn, der undervises rent auditivt med en enkelt tegnsprogsstøttelærer. Det vilde er, at de faktisk også udvikler et højere niveau end normalthørende neurotypiske børn, der bliver undervist i talesprog (Tomasuolo et al 2013, Glickmann & Hall 2019).



Theory of Mind

LDS kan gå ud over evnen til at **forstå en samtalepartners behov** for kontekst og graden af Theory of Mind (ToM).

Personen med LDS mangler:

a) sproglige redskaber til at udtrykke mening på en klar måde og

b) en abstrakt forståelse af andre menneskers begrænsninger.

Der mangler vigtige informationer i en ofte forvirrende eller grammatisk ukorrekt sætning, og den døve med LDS håber således at samtalepartneren kan gætte sig frem til indholdet.

Flere europæiske undersøgelser viser, at anvendelsen af både tale og tegnsprog hos børn med CI eller høreapparater er afgørende for deres udvikling af ToM.

Neurobiologisk forståelse af LDS

Sprogdepriverede mennesker lider af:

"…underdeveloped neural language processing that has failed to grow forward in the adult brain due to an absence of language experience during critical moments throughout early brain development"
(Mayberry et al., 2011).

- **Evnen til at tilegne sig et 1. sprog falder med alderen op gennem barndommen.** Senere sprogeksponering medfører langsommere sprogprocessering og flere grammatiske fejl.
- Ligesom når man lærer et 2. sprog vil **sen sprogeksponering trække aktiviteten længere tilbage i hjernen.** Ved sen sprogtilegnelse vil sprogaktiviteten ikke arbejde sig helt ind i sprogcentret men forblive længere tilbage i hjernen. Ved et 2. sprog kan det bevæge sig frem i hjernen til sprogcentret jo mere fortrolig man bliver med det.
- Det betyder at **en umiddelbar og automatiseret forståelse og produktion af sprog vanskeliggøres**.
- Hjernens anatomi: **sprog og tegnsprog øger mængden af grå masse i hjernens visuelle områder** "…exposure to language appears to enhance our visual abilities while exposure to sign language enhances them further" (Gulati, 2019, Pénicaud et al., 2013).
- Et tysk neurobiologisk studie viser, at sprogdepriverede personer skaber **mening med normal hastighed**. Det indikerer det, der også er observeret hos flere psykologer, der arbejder med personer med LDS, nemlig at de ofte drager forhastede konklusioner og misser nuancerne i sproget (Skotora et al., 2012).

”Developing therapy approaches”

Glickman & Hall, 2019 kap. 3



Tilpasning af sproget



Brug af visuelle hjælpemidler



Opmærksom på manglende almen viden



Brug af storytelling



Undervise i ‘koncepter’ via eksempler



Brug af rollespil – skabe diskussion og indsigter



Kreativ brug af teknologi



Brug af peer-to-peer undervisning

Emner at bevæge sig ind i i fremtiden

- Måder at vurdere sprogniveau hos personer med LDS
- Måder at øge kommunikationsevnerne hos personer med alvorlig LDS
- LDS hos personer med høretab og CI – tegnsprogets rolle og muligheder?
- Forebyggende faktorer

